

İktisat Siyaseti ve Doğma : BİR TEKRAR

Doç. Dr. Oktay Yenal

Kenan Bulutoğlu'nun cevaplandığı «İktisat Siyaseti ve Plân» adlı yazımda,

«Daha önemli olarak, halk arasında çok defa yanlış görüş ve tahliller olarak ortaya çıkan bu belirsiz düşünceler daha okumuş sınıf arasında doktrin ve doğma cephesi kılığında ifadesini buluyor ve rasyonel münakaşaya yol açmıyor.» (s. 230).

demıştim. «İktisat Siyaseti ve Piyasa : BİR CEVAP» adlı makale bu endişemin yerinde olduğunu göstermektedir. Bulutoğlu yazısının başına koyduğu Russel'in doğmatizme çatan paragrafını yalancı çıkarmağa çalışırcasına, iktisat siyaseti meselesini bir doğma kavgası halinde görmekte ve daha tehlikelisi, bahis konusu ruhban sınıfının âdeti olduğu üzere, kendi inançlarını, çatacak başka putlar aramakla ayakta tutmağa çalışmaktadır. Neden böyle düşündüğünü anlatayım.

Düşüncelerde daimî bir «tâviz» arama kaygusu ve bulma hevesi CEVAP'daki doğmatizmi açıkça göstermektedir. Piyasa sistemine «bazı hallerde» merkezden karışılabilirliğini söylemem, zaman içinde tercihin iktisadî oy sisteminden siyasî oy platformuna aktarılabilirliğini yazmam Bulutoğlu tarafından tâviz olarak vasıflandırılıyor. Neye tâviz? Kime tâviz? Niçin tâviz? Tek ip ucu su : Bir yerde, «İşte Dr. Yenal bu klâsik kadroyu reddetmekle ve büyümenin hızının merkezî otorite tarafından, siyasî reyleri ile tâyin edilebilirliğini kabul etmekle liberal sistemden uzaklaşmış oluyor,» deyip verdiği dip nota şöyle başlıyor : «Bu tâvizin önemini belirtmek için...» Bulutoğlu aklından geçen kılıkta bir liberal sistemi kabul etmeğe mecbur muyum? Böyle iddialarla ortaya çıkan kimse yok ki bundan ayrılış tâviz olsun. Nedir bu muhayyel yel değirmenleri ile cenk hevesi? Ben meselenin böyle bir mecraya dökülmek istidadını bildiğim için yazımda, «Açık bir cemiyette iktisat siyasetinin prensiplerini sonu (izm) veya (cilik) takıları ile biten doktrinlerden çıkarmak çok yanıltıcı olabilir,» demıştim. Bu-

lutoğlunun neredeyse beni doğmatik olmamakla suçlandıran bir ifadesi var.

Cevapta yazımın Bulutoğlu tarafından dikkatle okunmadığını gösteren bir çok noktalar göze çarpıyor. Yazımda önce fiyat mekanizmasının pozitif ve normatif mantığını anlatmış, saf tahlil yapısı olarak bu sistemin hangi hallerde tashihe muhtaç olacağını araştırmış ve,

«Sistemin idare şekli, çalışma prensip ve kıstaslarından ayrı seviyede bir konudur... Yani fiyat mekanizmasının hesap fonksiyonundan faydalanmak merkezî bir idare için de mümkündür ve kabul etmek gerekir ki memleket ekonomisinin merkezî bir idareye bağlanması ile fiyat mekanizmasından vaz geçilmesi demek değildir.»

demıştim. Bulutoğlu, fiyat mekanizmasının rasyonuna müdahale ile şahsî mülkiyete müdahale, yani idarenin merkezî veya âdemi merkezî olması arasında yaptığım bu ayırımı anlamamış görünmektedir. Aksi takdirde, «Devlet üretiminin niçin fert tercihlerine yüz çevireceğini (sırt çevireceğini demek istiyor herhalde) anlamak imkânsızdır,» ve «Fakat dış kazançları da göz önünde tutarak, bir takım işlere girişmek isteyen devlete, piyasadaki ödeme gücüne sahip talebin tek güvenilir müş'ir olduğunu söyliyerek itiraz etmek doğru olmaz,» gibi cümlelerle aksi iddia edilmeyen şeyleri cevaplandırmağa çalışmazdı.

Bulutoğlu dikkatsizliği, benim doğru verdiğim bir tarifi kendisinin önce «biz tasrih edelim» diyerek eksik ifade etmesi, sonra da benim eksikimi tamamladığını iddia ederek kendi hatasını düzeltmek istemesi derecesine kadar ileri götürmektedir. Dış kazançları ve zararları fiyat mekanizmasının önemli bir tashihi olarak ileri sürmüş ve gerek dış kazançları, gerek dış zararları «Komşuluk tesirleri» adıyla tamamlamış ve aynen şöyle demiştim :

«Bu kategoriye giren mal ve hizmetlerin fayda veya zararları yalnız o mal veya hizmeti istihlâk eden ferde değil, o ferdin komşularına, çevresine de olmaktadır.»

Bulutoğlu ise,

«Komşuluk tesirleri sebebiyle -biz tasrih edelim, üretim biriminin yarattığı bütün faydanın pazarlanmasının imkânsız oluşu sebebiyle-...»

diye benim gâyet açık olarak verdiğim tarifi kendine göre değiştiriyor ve hemen sonra da,

«Kaldı ki Dr. Yenâl'ın zikretmediği bir sebep daha merkezi otoritenin müdahalesini gerektirir. O da özel teşebbüsün sebep olduğu, fakat tazmin etmediği piyasa dışı zararlardır.»

diyor. Münakaşaya gireceklerden bundan daha dikkatli olmalarını istemek hakkımızdır.

Tekel konusunda yazar şöyle diyor :

«*Tabii tekel* sözü hemen akla bir de *tabii olmayan tekel* kavramını getiriyor. Bu ayrımı yapmanın belki en büyük faydası, devletin tabii tekel hallerinde üretimi kendisinin yapması, tabii olmayan tekel hallerinde ise, kanunlar ve denetleme yolu ile tekelleşmeyi kırması ile yetinmesini tavsiye etmek şeklinde olabilir. Fakat yazar böyle bir ayırım yapmıyor.»

Ben ise yazımın başında tabii olmayan tekel ile mücadeleyi «oyunun kaideleri» arasında saymış ve şöyle demişim :

«Meselâ, güvenlik serbestisi ve garantisi, tekeli istismarlara karşı tedbirler serbest piyasanın mevcudiyeti için şarttır ve bu şartlar devlet tarafından yerine getirilir.»

Bu da Bulutoğlunun gözünden kaçmış olacak.

Yazarın, «ancak hangi faaliyet kollarının tabii tekel sayılacağı konusunda bize bir kıstas vermiyor,» iddiası da haksızdır. Bir kere, tabii tekel bir teknik terim olduğuna göre mânasının bilineceği umulurdu. Kaldı ki, tesadüfen bu tarif bile verilmiş, fakat bu da yazarın dikkatinden kaçmıştır. Yazımda şu cümle var: «Bu (tabii tekel) kendi haline bırakıldığı takdirde, mahiyeti icabı (azalan maliyet) tekel ile neticelenen istihsal alanlarında görülmektedir.» Artık, azalan maliyet durumunun da izaha muhtaç olmadığını sanıyorum.

Bulutoğlu başka bir konu, fiyat kontrolleri konusundan söz açarken yine tekelden bahsediyor ve,

«Fakat eğer monopolleşme temayülü gelişmekte ise, merkezi otoritenin bu temayülleri kırmağa çalışması ve piyasanın rekabet olsaydı verecek olduğu fiyatları zorla kabul ettirmeğe çalışması normal bir müstehliki koruma gayreti olarak karşılanmalıdır,»

diyor. İşte yazımda kulağımızı ters yandan göstermek dediğim şey budur. Bir kere pratikte böyle bir fiyat tesbit etmek mümkün olmayabilir. İkinci olarak, bu tesbit edilebilse bile *rekabet olsaydı yapılacak olan istihsal* yapılmadıkça fiyat kontrolü yürümiyecek, tevzi sistemine başvurmak gerekecektir. Kulağı doğru yandan göstermenin yolu tekellerin kurulmalarını doğrudan doğruya önlemektir.

Bulutoğlu yazısının sonunda benim devletin elinde büyük iktisadî kuvvet toplanması hususundaki endişeme temas ederek,

«Yazar, *merkezî idarenin de fiyat mekanizmasının hesap fonksiyonundan faydalanabileceğini esasen kabul ettiğine göre müdahaleciliğin çeşitli derecelerine karşı ayakta duran tek itirazı bu son zikrettiğimizdir,*»

diyor. İşte böyle anlamsız düşüncelere meydan vermemek için yazımda müdahalenin şekillerini göstermeğe çalışmıştım. Zira, terimler tarif edilmedikçe bu türlü kelime oyunları daima yapılabilir. Nitekim ben de «Bulutoğlu merkezî idarenin fiyat mekanizmasının hesap fonksiyonundan faydalanacağını esasen kabul ettiğine göre müdahale nerede?», diyebilirim. Bu hiç bir manidar sonuca götürmez. Tekrar edeyim: Fiyat mekanizmasının mantığına müdahale esas itibariyle mülkiyet rejiminden ayrı bir konudur ve hususî mülkiyet hakkına müdahaleden ayrı olarak mütalea edilmesi mümkündür.

Devletin elinde büyük iktisadî yetkiler toplanmasının siyasî mahzurlarının siyaset ilmi ile uğraşanlar tarafından daha iyi tartışılabileceğini ben de kabul ederim. Ancak, bu husustaki fikirlerime karşı bu itiraz ileri sürüldükten hemen sonra, «Piyasadaki akit serbestliğine, ticaret ve sanayi hürriyetine devletin çeşitli müdahalelerini artırmasını, üretim alanını genişletmesini, demokratik haklar için tehlike değil, bunların garantisi için lüzumlu bulan yazarlar, bugün siyaset ilminde *çoğunluğu* teşkil etmektedir,» denirse büyük tenakuza düşülmüş olur. Ben hiç olmazsa kendi kanaatimi söylemiştim. Bulutoğlu ise siyaset âlimlerini kantara vurmakta ve çoğunluk tesbit etmektedir.

İktisatçı olarak Bulutoğlu'nun yazısındaki vurgunculuk (spéculation) kelimelerinin «spekülasyon vurgunculuktur» mânâsında kullanılmadığına inanmak zorundayız. Yoksa, Keynes'in spekülasyon saiki ile para talebi kavramı bundan sonra «vurgunculuk saikiyle tutulan para» diye mi anılacak?

PROF. PASQUALE SARACENO. «Iniziativa Privata e Azione Pubblica nei Piani di Sviluppo Economico», Roma 1959.

Güney İtalya'nın iktisadî ve sosyal kalkınması etrafında araştırmalarla görevli SVİMEZ neşriyatından olan bu kitap profesörün Türkiye'de Ankara ve İstanbul üniversitelerinde ve Washington'da Economic Development Institute'de vermiş olduğu derslerin yeni baştan elden geçirilmesi ve düzenlenmesi ile meydana gelmiştir.

Kitabın amacı önsözünde de belirtildiği gibi, İkinci Dünya Harbi sonunda liberal iktisat düzenini seçmiş olan memleketlerde iktisadî kalkınma mevzuunda devlet ve fertlerin karşılıklı rollerini belirtmek ve bu rolün iktisadî hayatın devlet tarafından plânla bir şekilde yürütülmesi etrafında İtalyan misalini incelemekten ibaret bulunuyor.

Eserin hareket noktası kapitalist nizamın iktisadî büyümede otomatik olmaktan çıkararak sebeplere dayanmakta ve bu sebeple bilhassa geri kalmış ekonomilerde iktisadî büyümenin garanti edilebilmesi için devletin müdahalesinin şart olduğu belirtilmektedir. Keynes'in efektif talep noksanlığını gidermek için ısrar ettiği devlet müdahalesi, meseleyi geri kalmış memleketler, —müellif bununla daha ziyade sanayileşmede henüz ilk safhada olan ülkeleri kastetmektedir.— bakımından ele alan Prof. Saraceno için daha başka şekil ve kıymet taşımaktadır. Kendisine göre sanayileşmedeki hızı ve potansiyeli artırabilmek için devletin para ve bütçe politikaları ile yetinmeyip müteşebbis rolüne girmesi icap etmektedir. Geri kalmış ülkelere devlet bu rolü ifa edebilmek için kendisine lâzım gelen sermayeyi bizzat tedarik eden ve bu arada dış yardımları bizzat kullanan bir müteşebbis durumuna girecektir. Dış yardımlar konusunda müellif sanayileşmiş Batılıların kendi refahlarına hizmet için, başka bir deyişle talep azlığına düçar kalmamak, depresyone girmemek için, geri kalmış ülkelere yardım etmeleri lüzumunu, politik sebeplere dayandırılmak istenen bir konu saymamakla pek haklı bir yorumda bulunmaktadır.

Geri kalmış ülkelere iktisadî kalkınmada emek ve sermayenin ikame imkânlarına temas eden müellif, teorik mülâhazalarla ileri sürülen emek bolluğunun sermaye azlığına çâre olduğu tezini reddetmekte ve emeğin henüz ziraî olmaktan yeni çıkmış olan vasfının

sermayeye ikamesinin imkânsızlığını ortaya koyduğunu iddia etmektedir. Bu yorumda da isabet olduğu söylenebilir. Vasıfsız işçinin vasıflı hale getirilmesine kadar geri kalmış ülkelerde «otomasyon»un dahi tavsiye edilebileceği söylendiğine göre bu yoruma karşı pek fazla birşey söylenemez.

Kitabın ikinci bahisi olan «Geri kalmış memleketlerde büyüme plânları» kısmında iktisadî plânlar hakkında öğretici bilgiler verildikten sonra plânların gâyesine geçilmekte ve bununla geri kalmış bir memleketde sâdece millî geliri artırmak değil, fakat millî gelirin daha âdil bir şekilde dağılımını gâye edinmek lâzım geldiği söylenmektedir. Üçüncü bir gâye ise işsizliği giderici yeni iş yerlerinin açılmasıdır. Geri kalmış memleketlerde sosyal sigortaların çok yaygın bulunması dolayısıyla istihdam seviyesinin artmasının gelir dağılımındaki eşitsizliğe de bir çâre olacağı iddia edilmektedir.

Yine aynı bahisde ziraatin iktisadî büyümedeki durumu özel surette ele alınarak ziraî meselelerin halli, ziraî gelirin arttırılması ve bir kısım zira işgücünün ziraat dışına transferine bağlanmaktadır. Müellifin iddiasına göre yapılan tecrübelerle bakılacak olursa, ziraatten ziraat dışı sektörlerle işçi transferinin başladığı ilk senelerde ziraî gelirin düşmesi ihtimali belirmekte ve bu düşme bir kısım işçilerin diğer sektörlerle hemen yerleşmemesi yani iş bulamaması yüzünden telâfi edilememektedir. Bu itibarla, diyor, topraktan uzaklaşmaları hiçbir gelir düşmesine yol açmıyacak işçilerin yanında produktiveleri çok düşük olan ziraat işçilerinin de bulunabileceğini düşünebiliriz. Bu sebeple, bu durumda bulunanların diğer sektörlerde zaman kaybedilmeden derhal istihdamı lâzım gelecektir.

Ziraat dışında kalan sektörlerin iktisadî büyümeleri mevzuunda ise Profesör çok mühim bir noktaya temas etmektedir. Geri kalmış memleketlerde sermaye eşyası veya bazı sınaî malların imalini ve bu arada bazı madenlerin işletilmesini dahilî talebe bağlı bulmaktadır. Şöyle ki, adı geçen nevi faaliyetlerde dış piyasalarda tutunmak için yüksek produktivite derecesine ulaşmak lâzım gelmektedir. Bu yüzden produktiviteyi de geri kalmış bir memlekette elde etmedikçe talep azlığı sermaye eşyası ve benzer mal istihsalini devlete ağır maliyetler yükleyen bir iş haline koyacaktır. Bu sebeple müellif sanayileşme ameliyesinde daha ziyade imalât sanayiinde ısrar edilmesi lâzım geldiğini söylemekte ve bunun fazla işgücünü massetmekteki rolünün nisbî üstünlüğünü belirtmektedir.

Üçüncü bahis olan «Sermaye teşekkülü meseleleri» nde geri kalmış bir ekonomide gizli işsizliğin giderilmesi için girişilen sanayileşme bir taraftan munzam sermayeye ihtiyaç gösterirken, diğer taraftan bu sermayenin teşekkülünü hazırlayıcı bir gelir artışı sağlamakta çok geri kalmakta olduğu iddia edilmektedir. Şöyle ki, sanayileşme suretile gelir artışı içinde ücretlerin payı yüksek olmakta ve neticede bunların tasarruf yüzdeleri hemen hemen hiç bulunmadığından, sermaye teşekkülü sâdece kârlara bağlı kalmaktadır. Oysa ki ilk sanayileşme hamlesi hiçbir kâr bırakmayan ve dolayısıyla devletçe yapılması icap eden yatırımlara bağlı kalmaktadır. Bundan başka hususî teşebbüs nezdindeki tasarrufları sermaye olarak değerlendirme mekanizmasının geri kalmış memleketlerde işlemediği malûmdur. Bu ve diğer sebeplerden ötürü müellif geri kalmış memleketlerde sanayileşmenin ilk safhasında sermaye ihtiyaçlarının dış yardımlarla karşılanması lüzumuna işaret etmekte fakat bu yardımları sâdece «itici» bir kuvvet telâkki etmektedir. Ayrıca bu yardımların sermaye olarak kıymetini meydana getirdiği produktivite artışına bağlamak lâzım geldiğine de işaret edilmektedir.

Aynı bahisde ele alınan yatırımların finansmanı içinde geri kalmış bir memlekette aslında hususî sektöre ait olması lâzım gelen yatırımlarda devletin, bunların alâkasızlığı yüzünden faaliyet göstermesi lüzumuna işaret edilmektedir. Zira muayyen bir büyüme katsayısına ulaşabilmek için bazı yatırımların yapılması zarurî olabilir ve hususî sektör bunlara girişmekte tereddütler gösterebilir. İşte devlet bu yatırımlarda öncülük edecek fakat riziko şahıslarda kalmakta devam edecektir. Bu fikir hâlen İtalya'da benimsenmiş görünmektedir. Devlet hususî sermayesinin de iştirakile kurduğu ana sanayi müesseseleri ile bilhassa finansman yönünden tıkanmaların önünü almış bulunmaktadır. Böylece müellifin de belirttiği gibi güdücü sermayeye sahip devlet güdülen sermayeyi getiren fertle bir arada bulunmakta ve devlet sermaye piyasasına hakim olarak, geniş ölçüde otofinansmana erişerek munzam yatırımları ve dolayısıyla büyümenin ihtiyaç gösterdiği sermayeyi bu vetire içinde istihsal etmiş olmaktadır. Şöyle ki; devlet temettü dağıtımına hâkim olmakta ve büyümenin icap ettirdiği tasarruflar bu işletmeler içinde teşekkül etmiş olmaktadır, ki bu tasarrufların otonom yatırımlara mevzu olmasile büyümede büyük zaman tasarrufu elde edilmektedir. Son bahis olan «Hususî teşebbüs ile devlet teşebbüsü arasındaki bağlar» da ise kapital teşekkülünde büyük rol oynayacak devlet iştiraklerinin yani devletin hususî sermayeden istifade etmek suretile kuracağı işletmelerin husu-

sî sermayeye ait aynı mevzudaki işletmeler yanındaki durumu yani rekabet imkânları ele alınmaktadır. Bu bahisde en mühim nokta hususî sektör ile rekabet halinde çalışacak devlet işletmelerinin tamamen piyasa kanunlarına tâbi kılınması etrafındaki münakaşalardır. Devlet ancak münhasıran âmme hizmeti olan ve hususî sektörün hiçbir surette rağbet etmediği işlerde piyasa dışı kalmak hakkına sahip olabilir. Diğer taraftan bu âmme hizmetlerinin bir kısmı iktisadî büyümenin garanti edilebilmesi için hususî sermayenin produktivitesini artırmağa matuf hizmet veya mal istihsaline tevcih edilmesi lâzımdır. Bu bakımdan modern devlet anlayışında, profesörün dediği üzere, geri kalmış, buna mukabil liberal prensiplere sadık kalmak isteyen bir memlekette devletin müteşebbis olmak lüzumu iktisadî kalkınmanın bir gereği sayılmak icap edecektir.

Doç. Dr. Haydar KAZGAN

DOÇ. DR. KEMAL TOSUN. «İşletme ve Müesseselerde Sevk ve İdare Prensipleri, Tatbikatı ve Politikası» 1. Cilt «Umumî Esaslar» İstanbul 1961, Hüsnütabiat Matbaası. Sayfa: 632.

Eser belirtildiği gibi sevk ve idare prensiplerinin umumî esaslarına temas etmektedir. Meselenin kitabın geniş hacmine bakılmak suretile günümüz için ne kadar ehemmiyetli olduğu anlaşılabilir. Zira müellif kitabın öğretici vasfı yanında sevk ve idarenin günümüzde istihsal ve insanları birbirine fikren ve bedenen bağlayan müessesesevi faaliyetlerde oynadığı müsbet rolü belirtmek ve bunu günümüzün bir gerçeği olarak kabul ettirmek gâyesini sık sık tekrar etmektedir. Bu itibarla eser sâdece, müfredat programına uygun öğrencilerin her aradıklarını bulacakları bir kitap olduktan başka sevk ve idarenin ne kadar geniş bir sahada lüzumlu olduğunu ve iyi bir sevk ve idareciliğin toplumda idare edilenler kadar idare edenleri tatmin ederek refah seviyesinin yükselmesindeki «itici» kudretini gösterecek bir yoruma lâyıktır.

Müellif önsözünde de belirttiği gibi C. B. Randall'ın «Makinelerin temas halinde olan kısımlarını yağlamak ve böylece teknik zararları bertaraf etmek hususunda çok şeyler biliyoruz. Fakat insanlar arasındaki münasebetleri yağlamak konusunda fazla bilgimiz yoktur» şeklindeki sözleri sevk ve idare meselelerini modern işletmeciliğin ana meselesi saymamız için kâfidir. Bunun içindir ki, bu şekilde iddialarla ortaya çıkan müellif meselenin ehemmiyetini belirten en küçük teferruatın gözden kaçmasına, unutulmasına rıza gösterememiş ve neticede kitabın hacmi Batı'daki benzerlerinin üstüne çıkmaya kadar varmıştır.

Eserde birinci bölümü teşkil eden sevk ve idarenin umumî esasları on ayrı kısımda ve teferruata kadar inen paragraflarda ele alınmıştır. Eserin hususiyeti olarak kaydedilecek en mühim nokta tasniften doğmaktadır. Müellif öğrencinin ihtiyaçlarını zaman zaman bir tarafa bırakarak iş adamına rehber olmak gâyesini gütmekte ve bilhassa sevk ve idare mevkiilerini işgal edenler için ayrı paragraflar teşkiline gitmektedir. Nitekim sevk ve idarecileri kitapta gösterilen bilginin noksanlığından sorumlu tutmağa kadar giden ikazları memleketimizdeki şartlar göz önünde bulundurulduğu takdirde yerinde görebiliriz. Müteşebbis noksanının sermaye ve vasıflı işgücü azlığın-

dan çok daha fazla önemli bir mesele olduğu memleketimizde eserin bu yoldaki yorumlarını yerinde görmemeğe imkân yoktur. Türkiye'de üstün bir produktiviteye ulaşmadaki geriliğin sebebini müteşebbis durumunda bulunanların bilgi ve felsefe noksanlığında bulanlara hak vermek icap ettiğinden, müellifin bu yoldaki ikazlarını yerinde bulmak doğru olacaktır.

Eser geniş bir bibliyografyanın mahsulü olduğunu her halile göstermektedir. Müellif Anglo - Sakson ve diğer batı dillerinde yazılmış aynı mevzudaki eserleri iyice gözden geçirmek suretile eserin kusursuz ve eksiksiz olmasına daima çalışmıştır. Eser bazı kısımlarda gâyesine ulaşmış olmakla beraber müellifin uzun zamandan beri en çok müracaat ettiği müelliflere olan bağlılığı dolayısıyla, eserin umumî havasına aykırı çıkış ve girişlerden kurtulamamıştır.

Eserin öğrenciler yönünden yorumu ise tek kitaba bağlanma alışkanlığını körüklediği mülâhazasile yapılabilir. Öğrenci bu kitapta dersi ile alakalı herşeyi bulduğuna kanaat getirecektir. Kitap da bu maksatla yazıldığı kanaatini vermektedir. Oysa ki sevki idare problemi gerek iktisat ve gerek işletme iktisadî ilminde ve gerek de hukuk ilminde ele alınmaktadır. Öğrenci bu konuda daha etraflı bir görüş ve bilgiye sahip olabilmek için bu eserden faydalanabilir, fakat diğer derslerle birlikte aynı mevzuya taallük eden bir sentez yapabilmesi için tesir altında bırakılmamak lâzımdır. Bu bakımdan, kitaptaki sentezler öğrencinin yetişmesi bakımından ele alındığında iş adamına rehber olmada olduğu kadar kıymet kazanmayacaktır. Batı üniversitelerinde birçok hocaları ders kitabı yazmaktan alakoyan nokta da zaten budur.

Kitabın bu hususiyetlerinden biri de başta belirttiğimiz gibi sevk ve idare probleminin sâdece müstahsil faaliyetler, yani işletme zaviyesinden ele alınmayıp insanları sevk ve idare etmenin konu teşkil ettiği her işdeki ehemmiyeti göz önünde tutulmuş ve bu işlerdeki sevk ve idare problemi bütün özellikleri ile belirtilmeğe çalışılmıştır. Bu itibarla devlet ve ordu gibi müesseselerde sevk ve idareciliğin ehemmiyeti belirtilmiş ve bunlarla ilgili prensipler gereğile ele alınmıştır.

Sevk ve idarenin iktisadî cephesi eserin esas konusunu teşkil etmiştir. Eserde gâye olarak sevk ve idarenin prensiplerini ve sevk ve idarecinin vasıflarını belirtmek suretile işletmelerde daha üstün bir verimliliğin yolunu bulmak ön plânda yer almaktadır. Ayrıca sevk idareci ile idare edilenler arasındaki beşerî ve psikolojik bağların gerek bu verimlilik üzerindeki etkisi ve gerek verimliliğin bilhassa

idare edilenlerin refahlarına tesiri üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Bunların yanında sevk ve idareciliğin Voltaire'den kalma bir sözle bir felsefe ve sevk ve idaresinin bir filozof olması lüzumu sık sık hatırlatılmak istenmiştir. Kanaatimizce bundan maksat, müellifin değer yargılarında hususî bir önem taşıdığını bildiğimiz ve bu münasebetle eserinden de beklediğimiz «hümanist» düşüncenin, her ilim dalında olduğu gibi, işletme sevk ve idaresi gibi iyi niyet ve yüksek bilgiye hürmet ve bağlılığın kaçınılmaz olduğu bir meselede de varlığını belirtmektir. Bunun içindir ki, kitapta bazı teferruattan dolayı müellifi kusurlu kılamıyacağız, zira bu onun iç âleminden geliyor, bu âlem de ona nasılsa bize de o kadar yakın görünmektedir.

Doç. Dr. Haydar KAZGAN